

'ALLE AFRIKAANSE VROUWEN DIE JE HIER ZIET, ZIJN VERKRACHT'

Schrijnende situatie vluchtelingen Lesbos duurt voort

De publieke aandacht is verslapt, maar de deplorabele situatie van vluchtelingen op Lesbos duurt voort. Mensen met ernstige psychische problemen krijgen een paracetamolletje, omdat er nauwelijks andere mogelijkheden zijn.

'**M**erhaba, welkom in Turkije' is het eerste bericht dat op mijn telefoon verschijnt als ik op het Griekse eiland Lesbos uit het vliegtuig stap. Ik kan het mijn telefoonprovider nauwelijks kwalijk nemen; vanaf het vliegveld kun je Turkije zo'n 15 kilometer verderop zien liggen, een smal strookje Middellandse Zee ertussen. Voor minder dan 20 euro brengt een ferry je van het dichtstbijzijnde Turkse havenstadje naar Griekenland. Tenminste, als je in het bezit bent van het juiste paspoort. De beelden van de vluchtelingen die dat paspoort niet hebben en op een andere manier de Europese Unie proberen te bereiken zijn genoegzaam bekend. Ik ben op Lesbos om twee weken als arts te werken in het medisch team van Stichting Bootvluchteling. Deze stichting biedt al sinds 2015 (met een korte onderbreking in 2018) permanent hulp aan vluchtelingen op Lesbos, eerst in de vorm van noodhulp bij aankomst van de boten op de Griekse stranden,

later voornamelijk in de verschillende vluchtelingenkampen. Het medisch team bestaat uit artsen, verpleegkundigen, 'support crew' en tolken die allen vrijwillig voor een periode van tussen de twee weken en enkele maanden het team komen versterken. Van 4 uur 's middags tot 11 uur 's avonds runt deze stichting een medische hulppost in kamp Moria, het grootste vluchtelingenkamp van Griekenland. De afgelopen zomermaanden is het aantal bewoners van Moria bijna verdubbeld. Alleen al in augustus kwamen er bijna 4000 nieuwe vluchtelingen op het eiland aan. Op dit moment, begin september, wonen er zo'n 9500 mensen in Moria, terwijl het kamp officieel een capaciteit heeft van 3100.¹

Overall water

'Psychiatrie?' zeggen mijn collega-vrijwilligers als ik me voorstel en mijn achtergrond uitleg. 'Dat kunnen we hier wel gebruiken...?' Begin deze zomer stond er een kort berichtje op enkele nieuws-sites: migranten verdronken voor de kust van Lesbos. Een paar regels, meer niet. Hoe tragisch ook, de meeste mensen schrikken niet meer van het nieuws dat er weer een rubberbootje op de Middellandse Zee is omgeslagen. Maar direct op mijn eerste dag op Lesbos worden de zakelijke zinnen uit het nieuwsbericht pijnlijk echt. Als laatste patiënt die avond wordt een jongen van 17 binnengebracht. Hij kronkelt over de onderzoeksbank en heeft zijn ogen dichtgeknepen. Zijn wangen zijn nat van de tranen, zijn verwassen shirt doorweekt van het zweet. Hij roept wat losse woorden in het Frans terwijl een vriend, die hem op zijn rug naar

Wie verwijst je in vredesnaam als iederéén een extreem geval is?

Er is op Lesbos een enorme toename van het aantal vluchtelingen met psychische problemen, maar ze staan maanden op de wachtlijst.

de kliniek heeft gebracht, begint te vertellen: de jongen is een week geleden op Lesbos aangekomen nadat zijn boot vlak voor de kust was omgeslagen. De vriend weet niet zeker met wie de jongen aan de oversteek begon, maar hij weet wel dat hij alleen op het Griekse strand arriveerde. 'Six mois!' hoor ik de jongen nu verstaanbaar roepen. 'Ze was pas zes maanden ...!' Hij begint te snikken. 'Overall water, overall water', schreeuwt hij. De vriend vertelt dat de jongen elke nacht gillend wakker wordt in de tent waar hij met tientallen andere vluchtelingen schouder aan schouder slaapt. Als hij 's nachts naar de slapende lichamen om hem heen kijkt, denkt hij dat het de lijken zijn die hij op het strand uit het water gehaald zag worden.

Hartverscheurend

'Je kunt ervan uitgaan dat alle Afrikaanse vrouwen die je hier ziet, zijn verkracht', is de opbeurende boodschap van de vertaler met wie ik die eerste dag samenwerk. Er blijkt weinig van gelogen. Om de privacy van de misbruikte vrouwen enigszins te waarborgen, is het beleid om in hun anamnese de letters 'S+' te schrijven, codetaal voor 'history of sexual violence'. De S+'en rijgen zich

razendsnel aaneen. Hoewel het zeker niet de bedoeling is om de volledige traumatische voorgeschiedenis van de vrouwen uit te vragen, is het onmogelijk om de verhalen niet te horen. De vrouw van wie de echtgenoot voor haar ogen werd gemarteld en vermoord, waarop zij door vijf soldaten werd verkracht. De vrouw van wie het hele dorp werd uitgemoord, die vervolgens werd verkracht door een mensenhandelaar en nu zwanger van haar verkrachter hier voor me zit. 'Je n'ai personne', zegt ze met een sturende blik in haar ogen. Ik heb niemand. Ze veegt haar tranen af met haar T-shirt. 'Je n'ai personne, je n'ai personne', blijft ze stamelen. Dan, plotseling, begint ze hartverscheurend te huilen. Ze verbergt haar gezicht in haar handen, haar schouders schokken met elke snik die ze uitstoot. 'Ik heb helemaal niemand meer. Ik wil dood.' Die zin heb ik als aios psychiatrie in Nederland vaker gehoord, maar nog nooit was het zó invoelbaar. De kliniek van Stichting Bootvluchteling geeft in principe alleen korte, acute zorg en geen langdurige behandeling. Voor psychiatrische zorg zijn er twee andere ngo's naar wie kan worden verwezen, maar zij kunnen de vraag nauwelijks aan en hebben een complete patiëntenstop in de weken dat ik op Lesbos ben. Alleen

In de vertrekhal staan roodverbrande landgenoten in korte broek

de meest extreme gevallen kunnen worden doorverwezen en komen dan ergens onder aan een lange wachtlijst terecht. Maar wie verwijst je in vredesnaam als iederéén een extreem geval is? De man van 25 die zwijgend voor me zit en over wie een vriend vertelt dat hij 's nachts in zijn bed plast en begint te gillen zodra het licht uitgaat? De vrouw van eind 30, zwanger van haar verkrachter, die alleen maar mompelt: 'Ik ga de zee in lopen, in de zee heb ik rust, waar is de zee?' Of de jongen van 19 die me in alle ernst vraagt of ik hem in plaats van paracetamol misschien een machete wil geven, zodat hij eerst zijn verkrachters en dan zichzelf kan vermoorden?

Seksueel geweld

Betrouwbare getallen over psychiatrische problematiek onder de vluchtelingen in Moria zijn moeilijk te vinden. Artsen zonder Grenzen spreekt in een rapport uit 2017 over een 'mental health

emergency' op de Griekse eilanden, waaronder Lesbos. Zij rapporteren een enorme toename van zowel het aantal vluchtelingen met psychische problemen als van de ernst van die problemen. In het laatste kwartaal van 2016 zagen zij 14 patiënten met een voor geschiedenis van seksueel geweld, tegenover 86 in het derde kwartaal van 2017. In 2016 had de helft van hun patiënten een verwijzing voor psychiatrische behandeling nodig, tegenover driekwart in 2017.² De International Rescue Committee (IRC) rapporteerde over de zomer van 2018 dat bij 64 procent van de vluchtelingen uit Moria die zij zagen sprake was van suïcidaliteit, bij 60 procent van depressie en bij 41 procent van PTSS.³ Deze cijfers zijn inmiddels een jaar oud en lijken bovendien het topje van de ijsberg, omdat alleen de patiënten worden meegeteld die daadwerkelijk bij een van deze twee ngo's in zorg zijn gekomen. De werkelijke cijfers liggen waarschijnlijk dus nog veel hoger. Van de pakweg tien patiënten met psychische problemen die ik per avond zie voldoet vrijwel iedereen aan de DSM-criteria voor PTSS en een groot deel aan die voor depressie. Patiënten voor wie je in Nederland met spoed een opnameplek met een-op-eenbegeleiding en medicatie zou regelen, gaf ik in Moria een glaasje water, omdat er simpelweg niets anders te bieden viel.

Agressief

De shiftcoördinator waarschuwt me voor de volgende patiënte. Ze is gisteren bij een andere arts agressief geworden en heeft met

verbandmiddelen en een schaar gegooïd. 'Houd de deur maar open', zegt de coördinator, terwijl de vrouw naar binnen stapt en ik haar via de tolk begroet. 'Ik heb pijn', begint ze, 'zoveel pijn.' Ik kijk haar aan en ze begint plotseling onbedaarlijk te lachen, waarmee ze na een paar seconden weer even abrupt stopt. 'De soldaten', begint ze dan te huilen. 'De soldaten. Ze gingen hier naar binnen.' Ze wijst op haar billen. Zonder waarschuwing trekt ze haar jurk omhoog en broek naar beneden. Ik doe een poging haar te kalmeren en weer te laten zitten en geef ook de open deur een zetje omdat ze nu bijna naakt vanuit de wachtkamer te zien is. Ze trekt wonderwel haar jurk weer omlaag en gaat weer zitten. 'Tu es gentille', verzucht ze glimlachend. Je bent lief. Dan draait ze plots haar hoofd opzij en kijkt naar iets wat achter mij schijnt te gebeuren. 'Kijk, kijk daar, die autol', wijst ze, 'dat zijn de soldaten.' Ik kijk onwillekeurig om en zie alleen de medicijnkast in de hoek van de kamer. 'Niet met ze meegaan, hoor', zegt ze tegen mij. 'Ze hebben mij verkracht. Niet met ze meegaan. Ik bescherm je wel. Jij bent lief.'

Contrast

Ik schrijf een verwijzing naar de ngo die psychiatrische hulp biedt en weet dat ze de komende maanden nog niet aan de beurt zal zijn. Ik geef haar paracetamol, omdat ze daarom vraagt en omdat ik geen idee heb wat ik anders voor haar kan doen. 'Merci', zegt ze glimlachend en ze pakt mijn hand. Als ze naar buiten loopt en toevallig een mannelijke collega tegen het lijf loopt begint ze tegen hem te schreeuwen. Met enige moeite begeleiden we haar naar buiten. Ze strompelt weg, in haar hand twee tabletjes paracetamol.

Twee weken later sta ik alweer op het vliegveld van Lesbos, wachtend op mijn vlucht terug naar Nederland. De airco in de vertrekhal loeit, om mij heen staan roodverbrande landgenoten in zomerjurkjes en korte broek. Ik bekijk mijn paspoort in mijn hand, waarop in gouden letters 'Europese Unie-Koninkrijk der Nederlanden' staat gedrukt. De grondstewardess bekijkt de foto in mijn paspoort vluchtig, geeft het me terug en wenst me glimlachend een goede reis naar huis. Het contrast met de verhalen uit Moria is zo pijnlijk groot dat het ironisch is. Merhaba. Welkom in Europa. ■

contact

r.boerma@amsterdamumc.nl
cc: redactie@medischcontact.nl

web

De voetnoten en meer over dit onderwerp vindt u onder dit artikel op medischcontact.nl/artikelen.

VELDWERK

DE NEUROCHIRURG

CARMEN VLEGGERT-LANKAMP
is werkzaam in het LUMC

Hoera voor de arts-assistent

Eens in de zoveel tijd ben ik weer eens helemaal gelukkig dat ik staflid en geen arts-assistent meer ben. De 'regeldingetjes' zijn namelijk veel arbeidsintensiever dan een weldenkend mens zou vermoeden. De eenvoudige constatering 'dan doen we die MRI donderdag wel' leidt niet tot een klusje dat met één telefoontje geregeld is. We hebben het hier over een keten van mensen die individueel tot een wijziging van routine moeten worden verleid. Als je er goed in bent kom je met 'dienst en

wederdienst', een vrolijke smoel, knipperende oogleden en soms een zak drop een heel eind. Ik had er meestal ook wel lol in, maar kon me opwinden

'REGELDINGETJES' ZIJN ERG ARBEIDS- INTENSIEF

als een staflid wel heel gemakkelijk een ok-wijziging voorstelde die tot een zee aan regelklusjes leidde. Paar regels in dezen: oog nimmer vermoeid (zonnebank), wees gepast enthousiast (juichen bij de opdracht tot het doen van een boorgat om 9 uur 's avonds imponeert als pathologisch) en vooral niet zuchten. Niemand houdt van zuchten.

En nu ben ik staflid. Als ik een ok wil invoegen of verplaatsen, regelt – de goden zijn geprezen – de arts-assistent het. Mits deze zich aan de hierboven gestelde regels houdt, probeer ik ook altijd begripvol te zijn voor de implicaties van mijn opdracht. Het valt me wel op dat, gemiddeld genomen, de meisjes onder de arts-assistenten zich wat verantwoordelijker voelen voor deze taken dan de jongens. Binnen ons vak is bij de beoordeling van arts-assistenten nog weleens een punt van kritiek dat 'we haar nauwelijks op de ok zien'. Nee, vind je het gek. Ze is druk met haar netwerk, is aan het knipogen op de radiologie of haalt koffie voor een intensievecareverpleegkundige. Om de zaakjes die je zelf niet voor elkaar maakt toch in orde te krijgen. Ook wat waard. Nog helemaal niet zo makkelijk hoor, dokter worden. En voor hen die nu half snikkend denken 'ja, zij begrijpt mij, zo is het ook precies': er gloort licht aan de horizon: op een dag ben je staflid.